Sofia sa vracia domov

Narine Abgarian

Artforum

Artforum

Narine Abgarian
София возвращалась домой

© Narine Abgarian, 2026
The publication of the book was negotiated through
Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency
(www.bgs-agency.com)
Translation © Katarína Strelková, 2026
Design & Layout © Kristína Soboň, 2026
Slovak edition © Artforum, 2026

Narine Abgarian
Sofia sa vracia domov

Prvá časť
Jeho ruky
Berd, 1916

Bolesť bola neznesiteľná. Sofia sa pokúsila vytrhnúť, no ruka tety Azniv sa jej zaborila do vrkoča tak tuho, akoby sa s ním navždy zrástla. Keď vzdala márne pokusy oslobodiť sa, zohla sa a chytila si vrkoč pri koreni, aby aspoň trochu zmiernila ťah. Teta chrlila kliatby, neterine vlasy mala pevne omotané okolo ruky a vliekla ju do vzdialenej tmavej izby. Parkety len deň predtým navoskovali, až sa leskli. Útla Sofia sa kĺzala po podlahe ako pierko, a aby nekričala od bolesti, so zaťatými zubami a pevne zavretými očami v duchu počítala izby: predsieň, obývačka, veľká rodičovská spálňa, kam sa teraz nasťahovala teta, druhá, menšia spálňa, do ktorej sa presťahoval ovdovený otec, izby bratov, jej vlastná a napokon izbietka vo dne v noci ponorená do tmy, v ktorej bývala pestúnka – tá sa Markarianovcom starala o deti a oni ju na znak vďaky doživotne prichýlili.

Nedávno sa paňou domu stala teta Azniv a všetkými obľúbenú pestúnku označila za príživníčku, zakázala jej sedieť za spoločným stolom a znížila jej prídely jedla na úbohé omrvinky. Sofia jej často nosila jedlo schované v rukáve svetra: krajec osoleného chleba alebo studený uvarený zemiak, a ak mala šťastie a teta nebola nablízku, aj za hrsť žltkastých úlomkov z veľkej homole cukru. Pestúnka celý život milovala sladké a nedostatok cukru znášala nesmierne ťažko, a tak sa jej Sofia usilovala urobiť radosť aj za cenu, že ju prichytí lakomá teta. Azniv nikomu nedôverovala. Prísne dohliadala na spotrebu zásob a často nazerala do kuchyne, aby skontrolovala kuchárku Gule – staršiu, mlčanlivú jazídku[1], ktorej teraz k vareniu pripadlo aj pranie a upratovanie. Ďalšie dve pomocníčky v domácnosti totiž Azniv bez akéhokoľvek vysvetlenia prepustila a novú výpomoc akosi stále nehľadala.

Za pestúnkinou izbietkou sa na konci úzkej, chladnej chodby nachádzala priestranná komora až po strop obložená policami s najrôznejšími zásobami: boli tam drevené kade s obilninami a sušeným ovocím, nádoby s medom, prepusteným maslom a kavurmou[2]. Takmer pol miestnosti zaberala masívna dubová truhlica napchatá vrecami pšeničnej, ražnej a kukuričnej múky, a kovaná truhlica so soľou, nakúpenou do zásoby za strieborný rubeľ, čo bola mimoriadne výhodná cena. Soli bolo veľa, takmer dva a pol pudu[3], zmiešali ju so zrnkami „saracénskeho pšena“, teda ryže, aby pohlcovali vlhkosť, ktorá, mimochodom, v komore jakživ nebola. A práve tam teta za jeden vrkoč vliekla Sofiu. Druhým dievčatko stieralo neviditeľné smietky prachu na podlahe. Hodvábna stuha na končeku vrkoča sa už takmer rozviazala a hrozilo, že každú chvíľu skĺzne a stratí sa niekde medzi priechodnými izbami.

V dome nebolo nikoho okrem plachej kuchárky a pes-

[1] Kurdská etnokonfesionálna skupina vyznávajúca synkretické náboženstvo s prvkami zoroastrizmu, islamu a kresťanstva – jazídizmus.
[2] Dusené mäso konzervované vo vlastnom tuku.
[3] Stará ruská miera, zodpovedá cca 16,38 kg. (Pozn. prekl.)

túnky. Otec sa rozhodol osobne sprevádzať nábytkovú stenu, zhotovenú v jeho nábytkárskej dielni, do Alexandropola[4]. Objednal si ju okresný náčelník, ktorý mal ako významný úradník široké kontakty vo všetkých veľkých mestách Kaukazskej gubernie, a preto známosť s ním sľubovala nové veľké zákazky. Sofiin starší brat Gevorg bol práve na ceste do Tiflisu, aby tam na veľkonočné prázdniny vyzdvihol dvoch mladších bratov, študentov Arménskeho seminára sv. Nersesa. Chlapci, medzi ktorými bol ročný vekový rozdiel, mali iba niečo vyše desať rokov a takú dlhú, takmer trojdňovú cestu by sami nezvládli. Sofii nemal kto pomôcť: ani kuchárka Gule, ani pestúnka, ktorá celé hodiny vysedávala vo svojej izbietke, by sa neodvážili postaviť na odpor hašterivej sestre pána domu.

Na prahu komory sa Azniv zarazila – ak chce odomknúť dvere, musí pustiť Sofiin vrkoč, čím by nad ňou stratila kontrolu. Bez dlhého premýšľania vrkoč omotaný okolo ruky predsa len pustila, no len preto, aby ho vzápätí pevne pristúpila. Potom sa natiahla k opasku, na ktorom nosila zväzok kľúčov od všetkých miestností a skríň v dome. Bol objemný a ťažký a pri chôdzi neustále štrngal. Keď Sofia začula tlmené cinkanie, vystrúhala smiešnu grimasu a pošepky nazvala tetu strašidlom cantervillským. Aj sa tichučko chichotala, spokojná s tým, že má odvahu nazývať ju tak aspoň v duchu. Štvorzväzkové vydanie diel Oscara Wilda, ktoré dostala od mamy k narodeninám, si opatrovala v izbe ako oko v hlave a nikto sa ho nesmel ani dotknúť. Tieto zväzky v tmavočervenej väzbe so zlatou razbou boli jej najväčší poklad. Poviedku Strašidlo cantervillské, ktorú prečítala nespočetnekrát a vedela ju takmer naspamäť, si s mamou rozdelili na jednotlivé roly a chceli ju uviesť na Vianoce ako rodinné predstavenie. Každému členovi rodiny pridelili konkrétnu postavu.

[4] Gjumri – druhé najväčšie mesto Arménska, v rokoch 1837 až 1924 sa nazývalo Alexandropol, neskôr Leninakan.

Najťažšie bolo presvedčiť otca, lebo ten nemohol vystáť „šaškovanie podaromnici“, no Sofia si napokon našla cestu aj k nemu. S mamou si dokonca plánovali ušiť kostýmy – šaty rovnakého strihu, ale v odlišných farbách. Mama si vybrala zamat v sýtej vínovej farbe, zatiaľ čo Sofia si zvolila jemný modrý taft so strieborným nádychom. Ku krajčírke sa však už nedostali a domáce divadelné predstavenie sa nekonalo. Celý život sa im obrátil naruby, pretože mamy zrazu nebolo…

Kľúč nepríjemne cvakol, zapadol do zámky a teta sa plecom zaprela do ťažkých dvier, aby ich otvorila. Topánka, ktorou pritláčala vrkoč, sa pošmykla, no aj ten zlomok sekundy Sofii stačil, aby sa skrčila, vyslobodila, odrazila od podlahy a vyskočila na nohy. Času na to, aby dobehla k záchranným vchodovým dverám, bolo dosť: nesmierne nedôverčivá teta by za nič na svete nenechala komoru odomknutú, takže určite ju najprv zamkne a až potom sa vrhne za ňou.

„Neopovažuj sa utiecť, dievčisko nepodarené! Všetko poviem otcovi! Ten ťa už privedie k rozumu!“ ozýval sa za ňou rozzúrený krik.

Sofia uháňala cez izby, lem dlhej sukne za ňou vial a hladil nábytok. Srdce jej búšilo až v hrdle a na chrbte sa jej vlnili dlhé vrkoče, ktoré jej starostlivo učesala a zaplietla stará pestúnka. Bol to rituál, ktorý prísne dodržiavali už od detstva: pestúnka ju najprv zobudila, potom dohliadla na to, aby sa dôkladne umyla a nezabudla si – pre zdravú a pružnú pokožku – prepláchnuť tvár aj krk ľadovou vodou. Potom ju posadila k oknu, rozplietla jej na noc voľne zapletené vrkoče, rozčesala ich a znovu ich zaplietla, tentoraz pevne, na celý deň. Sofia sa pritom lakťami opierala o parapet a zasypávala ju otázkami. Z pootvoreného okna sa šírila vlhká jablková vôňa rána,

slnečný lúč opatrne dosadal na podlahu, akoby sa bál, že ju spáli, kohúty sa prekrikovali a nevedno prečo štebotal nenápadný nočný vtáčik lelek.

„Trpí nespavosťou, chudáčik," smutne poznamenala pestúnka a pokrútila hlavou.

Sofia sa zaškerila: „Ako môžu vtáky trpieť nespavosťou?"

„A prečo nie?" pokrčila pestúnka plecami. „Každé Božie stvorenie má právo na spánok, a teda aj na nespavosť."

„Aj ryby?"

„Aj ryby."

Podľa pestúnkinho neistého hlasu sa zdalo, že o tých rybách trocha pochybuje, a tak, akoby chcela presvedčiť v prvom rade samu seba, niekoľkokrát zopakovala – aj ryby, aj ryby. Sofia si predstavovala, ako v kruhu na hlbokom dne rieky trpia nespavosťou nosaté sumce s veľkými hlavami, a zvonivo sa rozosmiala.

S pribúdajúcimi rokmi sa menili témy rozhovorov, tvary topánok aj strihy šiat, nemenný ostával len rituál ranného obliekania. Pestúnka zakaždým posadila Sofiu k oknu, starostlivo rozčesávala jej lesklé vlasy, s neskrývaným obdivom vychvaľovala ich hustotu a krásu, rovnomerne ich rozdelila na rovnú cestičku a zručne zaplietala do vrkočov. Keď konce zviazala tenkými hodvábnymi stuhami, navinula si na ukazovák mäkučké končeky chvostíkov, pevne ich stlačila v dlani, aby ich zahriala, a potom opatrne stiahla vzniknuté kučierky. Sofia sa poďakovala, zvyčajným pohybom si prehodila vrkoče cez plecia a utrela si čelo. Pestúnka dievčatko prežehnala, pobozkala, potom odišla k jej mladším bratom, s ktorými bolo oveľa viac práce.

Keď sa Sofia upravila, ustlala posteľ, vyniesla umývadlo s mydlovou vodou, dôkladne ho opláchla a vrátila na stojan. Nezabudla naliať čerstvú vodu do džbána, ktorým

jej pestúnka polievala ruky. Ak Gule nestihla doniesť vodu, Sofia sama zašla k prameňu s medeným džbánom s úzkym hrdlom na pleci: deti u Markarianovcov nerozmaznávali, naopak, od útleho veku ich zvykali na prácu. K prameňu to bolo len pár minút chôdze, Sofia sa preto za suchého počasia neobúvala, ale keď pršalo, tak sa obuť musela, aby nezapadla do rozmočenej hrboľatej cesty zaprasenej konským a kravským trusom. Po raňajkách, kým čakala na príchod domáceho učiteľa Dávida, plnila všetky tetine príkazy aj drobné Guline prosby. Ak to robila nedbalo, teta jej to vždy dala pocítiť, lebo väčšmi než čokoľvek iné na svete zbožňovala jedovato moralizovať o pokore a cnosti. Sofia ju počúvala s nepreniknuteľným výrazom na tvári a nikdy jej neodvrávala. „Hodíš jej do očí za hrsť piesku a ona ani nemrkne," hovorila o nej neskôr pestúnka s ironickým úsmevom na okrúhlych a ochabnutých lícach pripomínajúcich pečené jablko.

„Aká je len otravná!" posťažovala sa niekedy Sofia, keď to už nevydržala.

„Ale o dospelých sa takto hovoriť nepatrí!" napomínala ju pestúnka a v predstieranom hneve spustila obočie až k nosu.

Sofia si prekrížila ruky na hrudi v modlitebnom geste – odpusť tej mrche! Potichu sa chichotali a každú chvíľu sa obzerali, aby ich teta Azniv neprichytila.

Preobliecť sa nebolo kedy, a tak Sofia z vešiaka strhla veľký vlnený šál, ktorý si tam Gule nechávala pre prípad, že by musela zísť do studenej pivnice v suteréne, potom vybehla von takmer priamo pred nosom napaprčenej Azniv. Pri koreni vrkoča Sofiu pálilo, akoby jej na zátylok vyliali vriacu vodu, ale ona si bolesť nevšímala. Zbehla po schodoch, prebehla krížom cez dvor, preskakovala

záhony a riskovala, že spadne na púčiky čemerice a modrice – tá ešte celkom nerozkvitla, ale už sa z nej šírilo jemné pižmo. Keď dorazila k bráne, s úľavou vybehla na ulicu. Utekala, nevšímala si cestu, lapala po mrazivom vzduchu a po členky sa brodila v ľadovej aprílovej pľačkanici. Nehnalju ani strach, ani urazenosť, lež lepkavá kaša hnevu, čo sa jej prevaľovala v hrdle. Čo si o sebe myslí táto kostnatá tvrdohlavá babizňa, táto stará, vyschnutá ježibaba?! Kde berie právo takto so mnou zaobchádzať?! Veď ona… veď ja…

Zastavil ju hlas majiteľa obchodu, u ktorého Gule kupovala rozličné exotické koreniny: hviezdičky anízu, púčiky klinčeka, sladkú škoricu, mletú modrú pískavicu či nitky drahého šafranu. Sofia mala tento obchodík veľmi rada, a vždy keď sa tam Gule chystala nakupovať, išla s ňou. Kým predavač vážil koreniny na lekárskych váhach, napäto pozorovala farebné kopčeky a trpezlivo čakala, kedy jej dajú zázvorovník – bez darčeka nikdy neodišla. Keď začula, ako majiteľ obchodu znepokojene kričí „Oriord[5] Sofia, stalo sa niečo? Nepotrebujete pomoc?“, náhle zastala, chvíľu počkala, aby sa upokojila, potom s rukami zdvihnutými k nebu víťazoslávne zašermovala päsťami – Ešte sa… uvidí… kto vyhrá…! Poďakovala sa ohromenému obchodníkovi a vydala sa domov s bohorovným pokojom, akoby sa vôbec nič nestalo. Obchodník za ňou udivene hľadel, potom sa poškrabal po zátylku, zakašľal a vrátil sa za pult, kde naňho trpezlivo čakali nemenej zvedaví zákazníci.

Sofia nemala ešte ani pätnásť, keď jej zomrela mama. Bola už dosť veľká na to, aby prevzala domácnosť, ale otec sa rozhodol po svojom a zavolal k nim svoju staršiu sestru Azniv, šesťdesiatročnú starú dievku, chladnú a neoblomnú

[5] Zdvorilé oslovenie slobodnej mladej ženy.

ako osamelé holé bralo uprostred morských vĺn. Sofia si do najmenších detailov pamätala onen novembrový deň, keď sa k nim prisťahovala. Studený dážď, ktorý sa spustil za úsvitu, do poludnia ustal, no neprestal úplne a ďalej dotieravo mrholilo. Vlhký vzduch napuchol ako príliš vykysnuté cesto a kyslasto bublal, až sa ťažko dýchalo. Stará moruša, ktorá už dávno nerodila, no predsa ju ešte nezoťali, zhadzovala posledné lesklé žlté listy. Tetu čakali okolo poludnia, ale prišla až večer. Krytá brička sa neisto terigala do brány a monotónne škrípala kolesami. Plachtovina na streche oťažela vlhkosťou a prehýbala sa medzi obručami, takže pasažierka sa musela krčiť s hlavou vtiahnutou medzi plecami a zo sivých rovných vlasov jej trčal špicatý nos. Objemný staromódny klobúk, dávno a nenávratne do bleda vyťahaný južným slnkom, jej ležal na kolenách, ozdobné pštrosie pero, kedysi husté a snehobiele, zožltlo a vypĺzlo. Teta bola celá v čiernom ako vdova a tomu zodpovedal aj jej celkový zjav: slávnostný a trúchlivý. Všetok jej majetok sa vošiel do starožitného kovaného kufra. Veci v ňom boli uložené v neúprosnom poriadku, takom dokonalom, až z neho tŕpli zuby. Úplne hore ležala veľká Biblia v koženej väzbe s matnými mosadznými sponami a mosadzným zámkom. Kým sa teta sťahovala do rodičovskej spálne, búchala dvierkami, posúvala police a rozkladala veci do prázdnych skríň, Gule nakrájala chlieb a uvarila čaj pre premoknutého kočiša – tmavého muža s tuberkulóznym vzhľadom, očami jasnými ako jarná obloha a purpurovou jazvou takmer po celom obvode oholenej hlavy. Na otázku, kde k nej, chudák, prišiel, si sťažka povzdychol a spustil západnou arménčinou… Gule ho zastavila varovným gestom a vyviedla z kuchyne Sofiu, ktorá tam práve nakukla – v rodine totiž mladšie deti chránili pred zlými správami zo

západnej časti Arménska, ktorú osmanská vláda na základe svojho rozhodnutia takmer úplne vyvraždila alebo vysídlila. Východnú časť Arménska, súčasť Ruského impéria, zaplavili nešťastní, vyčerpaní utečenci. Napriek snahám dospelých Sofia vedela o tej strašnej tragédii dosť – kúsok po kúsku zbierala informácie z útržkov rozhovorov, najmä tých, ktoré prebiehali medzi otcom a starším bratom, a z vlastného pozorovania. Veľmi si chcela vypočuť kočišov príbeh, ale rozhodla sa neodvrávať kuchárke pred cudzím človekom. Pri odchode z kuchyne sa s ním zdvorilo rozlúčila. Kočiš sedel s lakťami opretými o kolená, so sklonenou hlavou, opatrne si prechádzal prstami po škaredej jazve. Oblek mu bol priveľký, zjavne ho nosil po niekom. Z premočenej čochy[6], ktorú Gule starostlivo zavesila k horúcej peci na drevo, stúpala sotva badateľná para. Sofii v hrdle navrela pichľavá hrča. Utekala do svojej izby, vysypala z prasiatka niekoľko mincí, potom vbehla do izby staršieho brata, vytiahla zo skrine náhradnú spodnú bielizeň a dva páry vlnených ponožiek. Do kuchyne nevošla, aby neznepokojila kočiša, pootvorila dvere, zavolala na Gule a podala jej bielizeň a mince so slovami: „Daj mu to." Gule si prezrela spodnú košeľu a nohavice a vrátila ich späť s pokynom, aby ich vymenila za niečo jednoduchšie.

„Táto bielizeň stojí veľa peňazí, pán Gevorg vás vyhreší!"

Sofia jej odtiahla ruku – daj mu to, ja to bratovi vysvetlím. Gule pokrčila plecami – ako chceš. A zatvorila jej dvere rovno pred nosom.

Pri večeri Sofia oznámila, že darovala kočišovi súpravu spodnej bielizne. Gevorg zdvihol obočie, ale nič na to nepovedal. Zato sa však ozvala teta Azniv:

„Zbláznila si sa?! Dávať drahú bielizeň nejakému trhanovi?!"

[6] Typ vrchného odevu.

Trhanovi? Sofia od rozhorčenia zalapala po dychu. Keďže nevedela, čo na to povedať, demonštratívne odložila vidličku a nahnevane si začala navíjať na prst hodvábnu čipku obrusa. Pestúnka, ktorá sedela po jej pravici a vo svojej obvyklej roztržitosti rozhovor vôbec nevnímala, sa s pokojným výrazom na tvári natiahla po chlieb. Teta ju sledovala prísnym pohľadom a nespokojne zovrela pery. Na druhý deň už s nimi pestúnka pri stole nesedela.

Hodiny odbili sedem a dlhým, chrapľavým štrngotom vyplnili zvučné ticho panujúce pri stole. Otec, aby uvoľnil napätú atmosféru, sa začal sestry vypytovať, čo nového v ich rodnom Dilidžane. Ona ochotne a podrobne rozprávala o bratrancovi, ktorý nedávno postúpil v práci, o synovcoch, ktorých povolali do vojenskej služby a poslali do Tifliskej pechotnej kadetskej školy, o neustále rastúcich cenách a nebezpečnej situácii v celom okrese, kde masaker v Osmanskej ríši vyvolal novú vlnu napätia medzi moslimami a kresťanmi, v dôsledku čoho tu a tam dochádzalo k potýčkam, ktoré môžu prerásť do veľkého konfliktu. Sofia jej nevenovala pozornosť, prechádzala prstami po jemných strapcoch na obruse a hnevala sa na všetkých: na otca, že sa k nim rozhodol doviesť svoju namyslenú sestru, na pestúnku, ktorá chlebovou kôrkou s potešením vytierala z taniera zvyšky pečienky, na Gule, ktorá pobehovala medzi kuchyňou a jedálňou, šikovne vymieňala taniere a nalievala do pohárov svoju povestnú šťavu zo sušených sliviek a pomarančových šupiek.

Vôbec nechápala, ako jej blízki môžu predstierať normálny život, keď na maminej stoličke sedí takmer cudzia osoba, ktorú ona za celý svoj život videla len párkrát a ktorá si rozložila svoje fádne veci do skríň, kde predtým viseli mamine šaty, svoje topánky s tupými špičkami poukladala na poličky, kde predtým stáli mamine elegantné čižmičky

a lodičky. Osoba, ktorá nevoňala ružovou vodou, ale lacným roztokom z mydlového koreňa, v akom sa vyvára posteľná bielizeň! A jej tvár – vycivená, chudá s napnutou pergamenovou kožou – vôbec nemala ten živý lesk, aký vyžarujú milujúci a milovaní ľudia, takí, ktorých sa človeku žiada dotýkať a objímať! Mamin odchod znamenal pre rodinu hroznú ranu. Bola to nehoda – zakopla, neudržala sa na nohách, spadla a spánkom narazila o roh bieliznika. Keď Sofia pribehla na slúžkin krik, už bolo neskoro – mama už nedýchala. Na zádušnú omšu prišlo takmer celé mestečko, v kostole bola hlava na hlave. Dav však Sofiu neutešil, práve naopak, rozčuľoval ju, pretože v zdanlivo úprimnej účasti ľudí nevidela ľútosť, ale iba planú zvedavosť a zle skrývaný pocit úľavy z toho, že tentoraz nešťastie postihlo niekoho iného, nie ich. Zaplavoval ju smútok, sklamanie, hnev, bezmocnosť, zlosť a veľký žiaľ, na ktorý niet útechy, až nemohla ani vydýchnuť. Chcelo sa jej kričať, dupať nohami a škrabať si tvár nechtami ako dedinské plačky, ale to nesmela, a tak iba ticho plakala, sklonila hlavu a na vyšúchanú podlahu starého kostola dopadali jej slzy. Prekvapovalo ju, že sú priehľadné. „Mali by byť krvavé," zašepkala a hrýzla si pery. Trvalo dosť dlho, kým sa rodina, ak už nie zmierila, tak aspoň vyrovnala so skutočnosťou, že neprítomnosť krásnej a vernej mladej ženy, ktorá milovala život, je nezvratný, smutný fakt. Žiť s tým bolo ťažké a Sofia nepochybovala, že s príchodom tety Azniv to už nepôjde vôbec.

Otec si nalial víno a začal si plniť fajku tabakom. Sofia odtrhla zrak od strapcov, zboku sa naňho pozrela a prvýkrát si všimla, ako za posledné mesiace schudol a zostarol. Na veľkej a úprimnej tvári sa mu zjavili vrásky, živé oči pohasli a tmavé, kučeravé vlasy pokryla matná šeď. Po jeho niekdajšej mužnosti nezostalo takmer ani

stopy: keďže bol o dvanásť rokov starší ako jeho manželka, v jej prítomnosti sa vždy usiloval pôsobiť čulo, neopierať sa o palicu, bez ktorej mal ťažkosti s chôdzou – bol to následok zranenia, ktoré utrpel pri zrážke s kurdskými ozbrojenými jednotkami na brehu rieky Kura. Do armády povolali všetkých bojaschopných arménskych mužov, ba dokonca aj Gevorga s Dávidom, ktorí mali len niečo vyše dvadsať rokov. Územie južného Kaukazu, dejisko nekonečných vojen a konfliktov medzi Perziou, Osmanskou ríšou a cárskym Ruskom, bolo presiaknuté krvou a slzami rozmanitého miestneho obyvateľstva – nešťastnou náhodou sa stalo rukojemníkom geopolitickej pasce, ktorú mu nastražili obrovské, bezohľadné a kruté ríše.

Sofia pohladila otca po ruke. On k nej neobrátil hlavu, ale podložil svoju dlaň pod jej a nežne ňou potriasol, akoby ju upokojoval. Spoznala toto gesto – tak to vždy robila mama, keď sa s ním chcela udobriť po hádke. Hádky medzi rodičmi boli zriedkavé a vždy sa končili rovnako – mama pristúpila k otcovi a chytila ho za ruku. On ju pobozkal na vlasy a zamrmlal: „Mňa z teba raz porazí!“ Ona mu odvetila: „Tak ma neprovokuj!“ A potriasala mu rukou vo svojej dlani.

Posledná vážna hádka medzi rodičmi nastala, keď mama navrhla poslať Sofiu na dievčenské Gymnázium svätej Niny v Baku. Otcovi sa táto myšlienka vôbec nepáčila a vôbec pritom nešlo o nadchádzajúce výdavky. Rodina majiteľa troch píl a malej, ale celkom úspešnej nábytkárskej firmy sa nemohla sťažovať na chudobu, hoci ani nebola nijako mimoriadne bohatá. Anastas, Sofiin otec, hlboko veriaci človek, vyznával patriarchálne názory na život a deti od detstva priúčal práci. Chlapcov brával so sebou do práce, len čo dovŕšili šesť rokov. Učil ich všetko: viesť firmu, účtovníctvo, obchod, schopnosť rokovať

a dohodnúť sa, jazdiť na koni, chodiť na lov. Na ich vzdelaní nešetril, pretože pevne veril, že budúcnosť patrí inteligencii. Od desiatich rokov chlapci študovali v seminári v Tiflise, po jeho ukončení sa predpokladalo ich ďalšie štúdium – právnické alebo lekárske. V rodine sa nikdy nehovorilo o vojenskej kariére – rodičia synom predurčili civilné povolania. Gevorg po absolvovaní seminára kategoricky odmietol pokračovať v štúdiu, ale s takým nadšením sa pustil do rodinného podnikania, že otec sa so situáciou rýchlo zmieril: ak nechce, tak nechce, mladší chlapci pôjdu študovať a najstarší bude rozširovať rodinné bohatstvo.

Čo sa týka Sofie, Anastas neustúpil – žiadne gymnázium!

„Zbytočne ma budeš prehovárať!“ odmietal znova a znova manželkino naliehanie. „Dievčatá netreba vzdelávať, ale pripravovať na rodinný život. Celý okruh ich povinností sa musí týkať starostlivosti o rodinu a domácnosť!“

Mamu to trápilo, ale nedala to na sebe poznať – na rozdiel od svojho výbušného a temperamentného manžela si vedela zachovávať chladnú hlavu a zároveň trvať na svojom.

„Miláčik, čo je zlé na tom, keby Sofia získala vzdelanie? Gymnázium svätej Niny je výborné miesto pre dievčatá z dobrých rodín, študujú tam dcéry mojej sestry Anelie. Sofia by mohla bývať u nich a ty by si sa o ňu nemusel báť… Ak ťa trápi vzdialenosť, tak ju dajme do Jerevanu na Gymnázium svätej Hripsime. Je to oveľa bližšie než Tiflis alebo Baku!“

Rozvážny manželkin hlas vždy pôsobil na Anastasa upokojujúco.

„Môžeš mi vysvetliť, na čo jej to bude?“ zmiernil nahnevaný tón.

„Sám si mi predsa čítal slová Mikaela Nalbandiana[7],

[7] Mikael Nalbandian (1829 – 1866) – arménsky spisovateľ, básnik, kritik a filozof.

že žena má deti učiť materinský jazyk a pestovať v ich srdciach národné povedomie. Tak hlboko sa mi vryli do duše, že ich viem naspamäť: Matka detí je matkou rodiny, matka rodiny je matkou národa. Čo je zlé na tom, že by Sofia bola jednou z takých arménskych žien? Vieš si vôbec predstaviť, aké je to ponižujúce nevedieť čítať ani písať?"

Anastas však bol neústupný – aj keby ma mali rozsekať na márne kúsky, Sofiu nikam nepošlem! Nakoniec dospeli k šalamúnskemu riešeniu – poskytnúť dcére domáce vzdelanie. Nebolo treba hľadať učiteľa – voľba ihneď padla na Dávida, bývalého Gevorgovho spolužiaka, ktorý bol v tom čase takmer už členom rodiny. Prejavená dôvera ho priam dojala, s nadšením začal Sofiu vyučovať a za necelé tri roky už vedela čítať, písať, spievať, čítať noty a naučila sa aj jazyky – ruštinu, francúzštinu a perzštinu. Perzštinu síce ovládala len slabo, ale vedela sa dohovoriť. Pokiaľ ide o materinskú arménčinu, žiačka na veľkú Dávidovu radosť dokonca prekonala svojho učiteľa, čo s hrdosťou neváhal oznámiť jej rodičom.

Sofia s napätím očakávala každú učiteľovu návštevu – od prvého dňa sa medzi nimi vytvoril dobrý vzťah a postupne sa z opatrného a nesmelého rozvinul do hlbokého citu, ktorý však pred okolitým svetom starostlivo skrývali. Dávid Ter-Minasian bol jediným dieťaťom kňaza z dedinskej farnosti. Ako malý stratil otca – zomrel na tuberkulózu, keď chlapec nemal ešte ani päť rokov – a vychovala ho až úzkostlivo starostlivá matka. Strata blízkeho človeka ju hlboko poznačila, bola uzavretá a plachá, ale svojim blízkym nesmierne oddaná. Nad manželovou rakvou prisahala, že ho bude oplakávať do konca života, venovala sa synovi a urobila všetko, čo bolo v jej silách, aby mu zabezpečila dobré vzdelanie. Dávid si nespomínal ani na jediný deň, keď by matka, v okolí známa tkáčka

kobercov, nečinne posedávala: ak práve netkala, tak prala vlnu, vyklepávala ju drevenou tyčou, česala kefou a priadla – vŕzganie kolovrátka sa mu vrylo do pamäti spolu s inými bežnými zvukmi každodenného života a vôbec ho nevyrušovalo. Matka pracovala od rána do večera, tkala na domácom kolovrátku tradičné arménske koberce a karpety[8], farbila priadzu, plietla rohože z trstiny a košíky z vŕbových prútov, ba dokonca na objednávku piekla chlieb, ak niektorá zo susediek ochorela. Každý ušetrený groš išiel na synovo štúdium v kňazskom seminári sv. Nersesa v Tbilisi. Štúdium bolo pre deti z chudobných rodín bezplatné, ale náklady na živobytie znášali príbuzní, takže matka musela šetriť aj na tých najnutnejších veciach, aby mohla vyčleniť peniaze na synove potreby. V seminári sa Dávid zoznámil so Sofiiným starším bratom Gevorgom a stali sa z nich nerozluční priatelia. Tento slušne vychovaný, zdvorilý a pozorný mladý muž urobil na Gevorgových rodičov dojem a správali sa k nemu ako k vlastnému. Najväčšmi sa tešil Anastas, ktorý v Dávidovi získal skvelého šachového partnera – jeho najstarší syn totiž uprednostňoval backgammon, čo nesmierne mrzelo otca, veľkého milovníka logických hier a majiteľa rozsiahlej zbierky tematických kníh, ktorej ozdobou bola šachová príručka od nemeckého šachového majstra Jeana Dufresna. Dufresne pospájal šachové partie odohrané na turnajoch v Norimbergu, Budapešti a Berlíne, podrobne ich rozanalyzoval a vysvetlil každú kombináciu. Zakaždým keď prišiel Dávid na návštevu, s Anastasom si zahrali nejakú partiu z Dufresnovej príručky a usilovali sa ju oživiť novými zaujímavými riešeniami.

Keď sa teda v rodine vynorila otázka, kto by mal učiť Sofiu, nezvažoval sa nijaký iný kandidát a voľba hneď padla na Dávida. Okrem iného by mu to dalo možnosť

[8] Typ tkaného koberca.

privyrobiť si, lebo práca v miestnej poštovej a telegrafnej kancelárii mu prinášala celkom zanedbateľný príjem, a keby nebolo maminých kobercov, rodina by to mala veľmi ťažké.

Romantický vzťah medzi Sofiou a Dávidom nevznikol hneď. Spočiatku to bola skôr rodinná náklonnosť, aká vzniká medzi ľuďmi s rovnakou mierou empatie a rovnakým postojom k svetu. Ale po čase, keď sa Sofia začala červenať a odvracať zrak pri Dávidovom pohľade, keď jej vysvetľoval gramatické pravidlá arménčiny, a jemu sa zradne lámal hlas, keď ju sklonený nad vzorným zošitom bez atramentových škvŕn chválil za snahu, bolo jasné, že nevinná náklonnosť už dávno prerástla do úplne iného citu. A hoci mladí ľudia naďalej hrali úlohu usilovnej študentky a zdvorilého učiteľa, vznášalo sa medzi nimi iskrivé šťastie, neviditeľné, no napriek tomu celkom hmatateľné, a duše oboch napĺňalo nekonečnou radosťou. Pre Sofiu Dávid spájal v sebe všetky vlastnosti, ktorými príroda obdarúva skutočných mužov. Bol múdry, galantný, príťažlivý a nepochybne odvážny; presne taký ako jej starší brat, ktorého bezvýhradne milovala. Vo večerných modlitbách vždy ďakovala Bohu za to, že v seminári zoznámil Gevorga s Dávidom a spriatelil ich. A že obdaril Dávida šachovým talentom, čím si získal srdce jej otca. Nepochybne mi ho zoslal osud, pomyslela si a predstierala, že pozorne počúva vysvetlenie rozdielu medzi minulým a predminulým časom. Na hodine matematiky neochotne otvárala ošúchanú Malininovu[9] učebnicu aritmetiky a s nevôľou sa púšťala do riešenia otravného zadania. A na dlhú chvíľu znehybnela, nevidomo hľadiac na čísla, ktoré jej už liezli na nervy. Keďže sa Dávid riešenia od Sofie nedočkal, nahlas zadanie prečítal. „Kupec dostal dodávku cukru po šesť rubľov za pud; potom mu doručili ďalšiu dodávku po osem rubľov za pud; všetok cukor predal za 1769 rubľov,

[9] Alexander Fiodorovič Malinin (1835 – 1888) – významný ruský matematik. (Pozn. prekl.)

pričom pri zisku jeden rubeľ za pud dosiahol na celom tovare zisk 225 rubľov. Koľko cukru bolo v každej dodávke?“

Čo na tom záleží, dočerta, koľko cukru bolo v každej dodávke, pomyslela si Sofia a sotva zadržala úsmev, keď si predstavila, aký výraz by mal jej učiteľ, keby sa odvážila zahrešiť nahlas.

O niekoľko dní sa domov vrátil spokojný Anastas. Hneď nato prišli z Tiflisu synovia, v dome zrazu bolo plno a veselo vďaka zhonu a zvučným hlasom. Sofia ani teta nikomu o tom, čo sa stalo, nehovorili. Obidve cítili vinu za škaredú scénu, ktorá sa toho dňa odohrala, ale správali sa odlišne. Tvrdohlavá Sofia schovala pobožnej tete Bibliu a svojou trúfalosťou ju hrozitánsky rozčúlila, ale neospravedlnila sa, len sľúbila, že sa už nebude dotýkať jej vecí pod podmienkou, že teta ju prestane nútiť čítať Sväté písmo. No ale tetuška, rozčúlená ani nie tak ďalším neteriným výstrelkom, ako jej neúctivým postojom k Bohu – veď kto to kedy videl, aby ho niekto nazval krutým bezcitníkom za to, že jej vzal matku! –, sa ospravedlnila. „Nechápem, čo sa to so mnou porobilo. Zatmelo sa mi pred očami a prestala som myslieť,“ opakovala skľúčene a v kostnatých prstoch sa pohrávala so strieborným krížikom, ktorý nenosila pod odevom, ale zvrchu, a starostlivo ho zastrkovala za golier vlnených šiat zapnutých na všetky gombíky. Jej tvár, posiata drobnými vráskami, zbledla a stiahla sa, pod očami sa jej po preliatych slzách vytvorili tmavé kruhy. Sofia videla, že sa trápi, ale necítila k nej ani byľku súcitu, lebo nepochybovala o tom, že teta sa nehanbí za to, že na ňu vztiahla ruku. Mrzelo ju iba to, že sklamala Božiu dôveru. Azniv, chladná a neústupná, zvyknutá celý život ovládať svoje emócie, pokladala svoj záchvat

hnevu iba za diabolské pokušenie, ktorému nevedela odolať.

Odmietla obed, poprosila Gule, aby jej uvarila upokojujúci čaj, a čakala na Sofiin návrat len preto, aby sa jej ospravedlnila. A keď si za závojom klobúka skryla slzami zmáčanú tvár, odišla do kostola, odkiaľ sa vrátila neskoro večer, vyčerpaná modlitbami a dlhým kľačaním. So Sofiou už neprehovorila až do bratovho návratu a až pri večeri ju oslovila „dievčatko" a požiadala ju, aby jej podala soľ. Sofia jej ju podala.

„Nejaké ste mĺkve…" Anastas vytušil, že niečo nie je v poriadku, a pohľadom prešiel od sestry k dcére.

Sofia sa prvýkrát potešila, že teta Azniv nedovolila pestúnke sedieť s nimi pri stole. Tá bola taká úprimná, že by bol stačil jediný jej pohľad a potvrdila by Anastasovo podozrenie. Aby rozptýlila otcove pochybnosti, usmiala sa, vystrúhala bezstarostnú tvár a uprela naňho jasné oči:

„Všetko je v poriadku, ocko, sme len unavené. Radšej nám povedz, ako bolo v Alexandropole."

Bol Veľký týždeň, ktorý sa od ostatných pôstnych týždňov líšil nielen prísnou zdržanlivosťou, ale aj predsviatočným upratovaním a veľkonočnými prípravami, a tak sa ten nepríjemný konflikt odsunul do úzadia – na príhodnejší čas. Sofia sa k nemu chystala vrátiť neskôr, a keď si ho v hlave preberie zo všetkých strán, vyvodí pre seba nejaké nepochybne dôležité závery. O tom, čo sa udialo, sa nemala s kým porozprávať – bratia s otcom o tom nevedeli a pestúnku ani Gule do toho zaťahovať nechcela, aby teta potom nemala dôvod sa na ne vyvŕšovať. Už ju stihla spoznať dosť dobre na to, aby nepochybovala, že určite by sa jej nepáčili klebety poza chrbát. Gule sa sama pokúsila nadviazať rozhovor pri maľovaní vajíčok –

Sofia jej vždy rada pomáhala, cibuľovou šupkou maľovali na vajíčka tradičný arménsky vzor –, ale tentoraz narazila na chladné ticho. Z výrazu počernej, milovanej Gulinej tváre pochopila, že ju to ranilo, Sofia však vedela, že na rozdiel od pomstychtivej tety sa Gule neurazí.

Vzťahy s tetou zostali napäté, a to aj pre nepríjemný pocit spoluzodpovednosti. Sofia si totiž uvedomovala, že ju vyprovokovala zámerne, aby vyvolala konflikt a ukázala jej, kde je jej miesto. Nemala v úmysle zmieriť sa s prítomnosťou inej ženy v dome, kde odjakživa bola jediným teplým srdcom mama. Teta bola úplný mamin protiklad a dráždila ju svojou neuveriteľnou lakomosťou a nepreniknuteľnou temnotou: jej obzor predstavoval kopu nudných zvykov a predsudkov a bol taký úzky a obmedzený, že doň neprenikalo denné svetlo. A celá ona – vysušená, odmeraná a nepreniknuteľná – pripomínala kokón zahalený hustou pavučinou, v ktorom larva odumrela skôr, než sa stihla premeniť na dospelého jedinca. Raz sa jej dokonca podarilo dohnať Sofiu do zúrivosti zdanlivo nevinnou náhodnou poznámkou o možnej Anastasovej svadbe.

„Veď si ešte mladý, prečo by si sa mal odpísať? Život je dlhý a samota je ťažké bremeno. Zrejme si ani nevieš predstaviť, aké ťažké."

Sofia chápala, že teta – stará dievka hovorila o veciach, ktoré jej samej spôsobili nemalé utrpenie, no len-len že sa ovládla, aby nezadupala nohami a nerozkričala sa. Predstava, že by otec mohol milovať niekoho iného, jej spôsobovala ukrutné muky. Nikoho, absolútne nikoho nepotrebujú, dokonca aj teta je v ich dome úplne zbytočná, tak nech si zbalí svoje odporné veci do toho hnusného kufriska a vráti sa do svojho Dilidžanu! Sofia by sa pravdepodobne neovládla a vypustila by z úst nejakú hrubosť,

ale otec ju predbehol, prerušil sestru v polovici vety a požiadal ju, aby stíchla. Dotknutá jeho chladným tónom sa zarazila a zmĺkla s otvorenými ústami. Sofia si škodoradostne pomyslela, že by bolo úžasné, keby jej práve teraz vletela do úst poriadne veľká mucha. A ešte lepšie by bolo, keby to bola včela. Keby ju uštipla do jazyka, ten by jej opuchol a vyplnil celú ústnu dutinu a ona by už nemohla vysloviť ani slovo. Keď túto myšlienku dotiahla do konca, previnilo si povzdychla: ani jej samej sa nepáčila tá zloba. A ani mama by ju neschvaľovala. Hovorievala, že nenávisť je najnedôstojnejší a zároveň najprimitívnejší pocit.

„Ak človek chce milovať, súcitiť alebo prežívať niečo s druhými, musí na tom pracovať, a to predovšetkým dušou. Práve tieto vlastnosti napĺňajú život zmyslom a dodávajú človeku pocit, že má na svete svoje miesto a že je potrebný. Nenávisť však vzniká veľmi rýchlo, dcérka! Práve preto, že si nevyžaduje nijaké úsilie. Chápeš, čo mám na mysli?“

„Áno,“ prikývla Sofia, hoci nie príliš presvedčivo. So zatajeným dychom sledovala, ako mama zbiera penu zo sirupu na džem. Uvarené a odšťavené ružové okvetné lístky ležali vo veľkej medenej mise a horúca para napĺňala kuchyňu ťažkou, trpkastou vôňou. Ani okná dokorán nezmiernili horúčavu. September sa na odchode ešte rozhodol pritiahnuť letné slnko, znel škrekotom cikád a vyvolával driemoty. Gule čistila čerstvé šípky – bolo treba rozrezať každý jeden plod, opatrne odstrániť semená, nechať len kožku a mäkké vnútro. Tým sa jej povinnosti končili, k vareniu šípkového džemu ju mama nepustila. Varila ho sama, presne dodržiavala rodinný recept. Na okysličenie pridávala sušené drienky a niekoľko hrstí očistených šípok. Lekvár bol primerane sladký a neuveriteľne chutný. Nič chutnejšie Sofia nepoznala.

Mama odložila strieborné sitko, ktorým zbierala penu, a pokračovala: „Nenávisť si nevyžaduje nijakú duševnú námahu, ale spôsobuje niečo nenapraviteľné – akoby gumou stiera všetky tie vlastnosti, ktoré nás robia ľuďmi. Vlastne nás oberá o ľudskosť. Jasne ti to vysvetľujem, moja?“

„Áno, áno,“ netrpezlivo súhlasila Sofia, ktorá mamu nesústredene počúvala iba na pol ucha. Nastala posvätná chvíľa obradu – mama teraz ochutná, či je už sirup hotový. Potom treba do pohára so studenou vodou kvapnúť sirup. Ak kvapka nezmenená dopadne na dno, treba dodať šípové lupienky a okamžite odložiť džem zo sporáka.

„Dieťa má len desať rokov, čo už ono tomu rozumie,“ ozvala sa Gule. „Napríklad ja som nič nepochopila.“

Mama sa rozosmiala, objala Sofiu, zaborila si nos do jej vlnistých vláskov a vdýchla ich kvetovú vôňu.

„Gule má pravdu, nebudeme hovoriť o nenávisti. Ty si stvorená pre lásku, však, moja drahá?“

„Áno, mami.“

Sofia nemala v úmysle hovoriť Dávidovi o konflikte s tetou, ale hneď na prvej hodine sa preriekla. Stalo sa to mimovoľne, proste preto, že jej chýbal, počas veľkonočných sviatkov sa videli len raz, aj to letmo, keď sa na chvíľku zastavil, aby jej odovzdal darček – katnaunc[10] bohato zdobený cukrovou polevou. Teta prevzala darček, diskrétne sa mu poďakovala a nerozbalený ho odložila nabok. Spýtala sa, ako sa má jeho mama, lebo v poslednom čase často chorľavela a nevychádzala z domu. Dávid ju ubezpečil, že sa cíti lepšie a že sa čoskoro úplne uzdraví. Pozvanie na čaj zdvorilo odmietol a hneď sa aj rozlúčil, lebo s Gevorgom mali program – Sofia vedela, že súvisí s ilegálnym spolkom západníkov, ktorý založili spolu s ďalšími absolventmi seminára. Hnutie proti autokracii

[10] Tradičný arménsky veľkonočný koláč.

v osvietenej arménskej spoločnosti vzniklo ešte v čase povstania dekabristov, ale ak spočiatku pôsobilo skôr v zákulisí, po cárskom dekréte o konfiškácii cirkevného majetku a zatvorení arménskych škôl sa rozšírilo masovo. Povstanie vedené arménskym apoštolským katolikosom Mkrtičom Chrimianom prebiehalo takmer dva roky a nakoniec bol cár Mikuláš II. nútený dekrét zrušiť. Víťazstvo však Arménov neupokojilo a nedôvera voči metropole každým dňom rástla. V dôsledku tejto nespokojnosti vznikli mnohé tajné spolky od krajne nacionalistických až po liberálnodemokratické a usilovali sa sformulovať taký spoločensko-politický program, ktorý by bol schopný zjednotiť národ. Najväčší dôraz sa postupne začal klásť na myšlienku vytvorenia nezávislej republiky a získania spojencov v Európe ako na jedinú možnosť zachovať si vlastnú existenciu. Keďže za takéto slobodné myslenie mohol človek skončiť na Sibíri, informácie o členoch spolkov sa striktne držali v tajnosti. O existencii niekoľkých tajných spolkov v Sofiinom rodnom meste Berd svedčili iba hromady letákov s výzvami, ktoré sa občas dali nájsť na zaľudnených miestach – pri kostolnom plote, v hostinci alebo na trhu v centre mesta. Ak sa žandárom nepodarilo tieto letáky odchytiť, okamžite sa rozšírili po meste. Ľudia sa rýchlo oboznámili s ich obsahom a spálili ich, lebo za prechovávanie zakázanej literatúry hrozilo väzenie.

Sofia nevedela nič o tajnom spolku, ktorého členmi boli Gevorg a Dávid, a ani sa ich nepýtala, lebo vedela, že aj tak by jej nič nepovedali. Mimoriadne nezhovorčivý bol brat: vyrástol z neho zdržanlivý a zachmúrený mladý muž, čo nikoho nevpustil do svojej duše. Po matkinej smrti sa úplne uzavrel a utiahol sa do pochmúrneho mlčania. Príležitostne diskutoval s otcom o politickej situácii v krajine a vo svete, ale bez niekdajšieho zápalu, akoby

len z povinnosti. Bol najuzavretejším z Anastasových detí, už ako malý len zriedka plakal a nikdy sa na nič nesťažoval, pestúnka zvykla žartovne poznamenať, že nemá obyčajné srdce, ale z kameňa. Zrejme mu to lichotilo alebo mu to aspoň neprekážalo – keď z kameňa, tak z kameňa, aspoň ho neskolí guľka.

Dávid sa počas dvoch týždňov veľkonočných prázdnin veľmi zmenil, ostrihal si vlasy nakrátko, rozlúčil sa s dlhými kučerami, ktoré mu padali takmer po plecia, nechal si narásť bradu. Jeho pekná a úprimná tvár nadobudla doteraz neznáme, drsné črty. Pohľad, ktorý predtým pôsobil trochu roztržito, mal teraz priamy a sústredený. Výraznejšie vystupujúce lícne kosti spolu s vysokým čelom a hustým obočím dodávali jeho tvári mužnosť a vnútornú silu. Teraz už vyzeral celkom dospelo a Sofia sa pristihla pri tom, že sa hanbí zdvihnúť k nemu zrak. Jeho nový výzor ju uvádzal do rozpakov; akoby zdôrazňoval citeľný sedemročný vekový rozdiel a ešte zväčšoval vzdialenosť medzi nimi. Ale radosť z toho, že ho konečne opäť vidí, prekonala jej rozpaky. Keď jej potom Dávid navrhol napísať esej na voľnú tému, Sofia prvýkrát prekročila ich úprimný a úctivý vzťah a rozhodla sa ho spýtať, napoly zo žartu, nakoľko voľná alebo dokonca ľahkovážna môže byť zvolená téma.

„Ako uznáte za vhodné," odvetil a ani nezdvihol pohľad od knihy, ktorú si priniesol na čítanie, kým Sofia bude písať.

Sofia si nahnevane zahryzla do pery, zdalo sa jej, že v jeho hlase zacítila ľahostajnosť. Nasadila kamenný výraz a namočila pero do atramentu. „Tak napíšem o tom, aké je to ponižujúce, keď ma niekto ťahá za vrkoč po podlahe!" vyhŕkla a zrazu sa rozplakala.

V okamihu bol pri nej a nalial jej vodu. „Vypite aspoň pár dúškov, oriord Sofia. Uisťujem vás, hneď sa budete cítiť lepšie. Ja zatiaľ zbehnem po pomoc…"

Sofia ho chytila za ruku, netreba nikoho volať! Koktala a hnevala sa na seba pre tú slabosť, ale nevedela sa zastaviť, začala cez slzy rozprávať, aká bola k tete drzá, ako ju nazvala starou dievkou a možno aj babizňou, ako spadla, veď viete, keď Gule upratuje, vyleští podlahy, lesknú sa ako zrkadlo, nedá sa nepokĺznuť… ako jej teta Azniv chcela pomôcť vstať, ale ona od nej pomoc nechcela, ba aj vykríkla niečo škaredé a dodala niečo aj o Bohu, nazvala ho krutým bezcitníkom a vtedy sa tete od hnevu zvraštila tvár, schmatla ju za vrkoč a ťahala do komory…

„Nie som predsa hlúpa, paron[11] Dávid, chápem, že teta nemôže za to, že mama tu už nie je, nikto za to nemôže… Zakaždým, keď o tom premýšľam, v pamäti sa mi vynára ten nešťastný kočiš, čo k nám priviezol tetu. Stále mám pred očami jeho strašidelnú jazvu cez celú hlavu… Bolo to, akoby chceli rozrezať melón, ale potom si to rozmysleli… Nedotiahli to do konca, viete, nie preto, že by im ho prišlo ľúto, ale preto, že si pomysleli, že aj tak zomrie. Mŕtvy muž nikomu nič neurobí, už všetko prehral, také sú pravidlá smrti. Aj mama prehrala, aj keď vyzerala ako živá, a nebyť pramienka krvi, ktorý jej vytekal z ucha, mohli by sme si myslieť, že spí. Ale ona zomrela, nedá sa to napraviť, už sa to nedá zmeniť. Mama prehrala a mám pocit, že ja som prehrala spolu s ňou…“

Keď precitla, uvedomila si, že stále stláča Dávidovo zápästie. Previnilo uvoľnila prsty, ospravedlnila sa, prepáčte za otvorenosť, nechcela som… On jej jemne poutieral tvár vreckovkou, potom sa sklonil a perami sa dotkol jej čela. Ona vyskočila, ovinula si ruky okolo jeho krku, zaborila si tvár do goliera jeho košele a vydýchla: „Asi vás milujem, paron Dávid.“ A cez ohlušujúce búšenie vlastného srdca začula jeho hlas, chrapľavý od vzrušenia: „Aj ja vás milujem, oriord Sofia, z celého srdca.“

[11] Pán.